

**ISTORIE TRĂITĂ LA AUGUST TREBONIU LAURIAN.
STUDIU DE CAZ: ISTORIA ROMÂNILOR (1862)**

**LIVING HISTORY OF AUGUST TREBONIU LAURIAN.
A CASE STUDY: THE HISTORY OF ROMANIANS (1862)**

SUMMARY

The present analyses elements of “living history” from A.T.Laurian’s work *The History of Romanians* from 1862. After the events of 1848 the leading revolutionaries paid a special attention to the writing of the recent history. This is the direction taken by A.T.Laurian’s attempts to publish the documents of the Revolution, through which he came to be known as one of the initiators of modern history. In *The History of Romanians* from 1862 we notice a new approach that the author applies to history when he describes recent events. The number of epithets which Laurian uses, the increasing number of personal commentaries, consequently the growing amount of subjectivity. In his history, Laurian seems to be the main character present in the great moments around 1848, and his part is exaggerated.

În perioada imediat ulterioară revoluției de la 1848, istoriografia română își continuă evoluția sub semnul romantismului, care nu își epuizase resursele, rămânând pătrunsă de ideile liberalismului și ale evoluționismului. În același timp, istoriografia este dominată de ideea unității civilizației românești și de un suflu patriotic militant. Militantismul politic devine de cele mai multe ori un demers al participantului implicat în mișcarea național-politică și care în perioada refluxului revoluționar uzează de istorie ca de un instrument al acțiunii politice¹. Tot acum se produc câteva mutații semnificative privind direct sau indirect istoriografia²: întemeierea „Astrei”, apariția publicațiilor specializate precum *Transilvania* și *Arhivul pentru filologie și istorie*, înființarea universităților de la Iași și București, ce aveau să formeze noi generații de istorici; intelectualii ardeleni sunt prezenți în Principate, contribuind din plin la dezvoltarea culturală de aici. Mai mult decât limba, istoria a contribuit decisiv la accelerarea pulsului vieții naționale, fapt de care istoricii de după 1848 erau pe deplin conștienți³. Istoria era un câmp de bătălie politic. În linia istorismului, națiunea, în toate aspectele sale, nu putea fi înțeleasă decât din punct de vedere istoric. Istoria așadar, iar nu rațiunea, era cheia înțelegerii lumii.

Pe acest ancadrament, în care contemporaneitatea translata sensul ei trecutului, justificându-i necesitatea și legitimându-l, tocmai istoria „contemporană”, istoria „mai nouă” sau istoria recentă a beneficiat de o atenție specială (îndeosebi cu privire la anii revoluției). Prin revoluție, sfera de investigație a istoriei era lărgită prin punerea bazelor istoriei sociale⁴. Din acest motiv, scrierea istoriei revoluției a devenit un obiectiv prioritar. În prima linie a stat publicarea actelor politice ale revoluției, pe care și-a asumat-o August Treboniu Laurian, vechiul redactor al *Magazinului istoric pentru Dacia*⁵ și fruntaș al românilor în miezul evenimentelor din 1848-1852⁶. Laurian a reluat publicarea *Magazinului* cu tomurile VI⁷ și VII⁸, conținând *Discursul* lui Simion Bărnuțiu, respectiv actele revoluției românești din Transilvania. Petițiile românești și alte documente ale revoluției au fost cuprinse de acesta în lucrarea *Die Romanen der Österreichischen Monarchie*⁹, nu înainte de a suferi

¹ Pompiliu Teodor, *Incursions dans l’historiographie roumaine du XIX-e siècle*, în *Synthesis*, VI, 1979, p. 28.

² Alexandru Zub, *A scrie și a face istorie (Istoriografia românească postpașoptistă)*, Iași, Ed. Junimea, 1981, p. 178-187.

³ Pompiliu Teodor, *Istoriografia romantică postrevoluționară din Transilvania*, în *Crisia*, XX, 1990, p. 196.

⁴ *Ibidem*, p. 195.

⁵ În anii anteriori revoluției, A. T. Laurian a colaborat cu N. Bălcescu la publicarea a cinci tomuri ale *Magazinului istoric pentru Dacia*: tom I, 1845; tom II, 1846; tom III, 1846; tom IV, 1847; tom V, 1847.

⁶ Ilie Popescu Teiușan, Vasile Netea, *August Treboniu Laurian*, București, Ed. Didactică și Pedagogică, 1970, p. 37-41.

⁷ Apariția tomului al VI-lea este foarte probabilă, totuși incertă; Horia Nestorescu Bălcești, *A apărut tomul al VI-lea al „Magazinului istoric pentru Dacia”?*, în *Studia et Acta Musei Nicolae Bălcescu*, II-III, 1970-1971, p. 263-267; Ileana Șerbu-Desu, *Date mai puțin cunoscute despre revista „Magazin istoric pentru Dacia”*, în *Muzeul Național*, VIII, București, 1994, p. 37-40.

⁸ *Magazin istoric pentru Dacia, publicat de A. Treb. Laurian*, Tom VII, Făscioara 1, Viena, 1851, 116 p. cuprindea 30 de suplice și petiții ale națiunii române și răspunsuri ale forurilor vieneze.

⁹ Tom I-III, Viena, 1850-1851.

intervenții de text din partea editorului. Pe tărâmul istoriografiei moderne, contribuția lui Laurian este remarcabilă, deoarece prin publicarea acestor documente se așezau temeiurile cercetării revoluției.

De însemnătatea evenimentelor revoluționare a fost convins și Al. Papiu Ilarian, care publica *Istoria românilor din Dacia Superioară*¹⁰. Lucrarea sa, reprezentând și viziunea întregii generații pașoptiste, dorea reconstituirea epocii mai noi, în special aceea din jurul lui 1848. La temelia viziunii istorice a lui Papiu prezida ideea discursului bărnățian, aceea a unei istorii ce se explică prin cucerirea Ardealului de către unguri și eliminarea românilor din sistemul politic al țării. Întreaga istorie anterioară anului 1848 devenea un preambul al revoluției, menit să o explice¹¹.

De istoria recentă s-a ocupat mai târziu și George Barițiu, în cadrul activității sale la „Societatea Academică”, capital fiind discursul *Despre istoria mai nouă și mai ales despre istoria anilor 1848 și 1849*, în care insista asupra sarcinii urgente pe care generația sa trebuia să o îndeplinească pe terenul istoriei revoluției din 1848¹².

Istoria „perioadei noi” a beneficiat de o largă atenție în anii postrevoluționari¹³, mărturie stând, dacă ar fi să oferim un singur exemplu, grija deosebită pe care istoricii au acordat-o reconstituirii punctuale a evenimentelor, prin coroborarea propriilor amintiri sau însemnări cu acumulările altor actanți la aceleași evenimente: S. Bărnățiu își completa mai târziu lacunele din notițele sale cu însemnările lui A. T. Laurian, pe care le prelua la persoana I, jurnalul său lăsând astfel impresia că a participat la unele evenimente, de la care de fapt lipsise¹⁴.

Un alt istoric ce s-a aplecat asupra perioadei recente a fost așadar și A. T. Laurian, cunoscut prin activitatea sa la *Magazinul istoric pentru Dacia*¹⁵, prin participarea la revoluția din Transilvania și la acțiunea petiționară din 1848-1852¹⁶, precum și prin activitatea sa didactică, incluzând redactarea și editarea de manuale școlare¹⁷, prin activitatea publicistică¹⁸ sau prin exagerările latiniste, caracteristice mai ales ultimei sale perioade de viață¹⁹. Cărturar de formație enciclopedică, Laurian a avut contribuții esențiale, de referință, pe tărâmul istoriei, remarcându-se mai ales prin preocuparea constantă și prodigioasă de a publica documente ale istoriei românilor²⁰. Se poate spune că oglinda activității sale istorice o constituie manualul de istoria românilor din 1853²¹, reeditat într-o formă îmbunătățită în 1862²². Referindu-se la manual, N. Iorga îl considera drept „marea sa istorie”, purtătoare a unui „spirit nou”, deoarece „arareori s-au cercetat pentru o lucrare mai sârguitor izvoarele, rareori s-au prins faptele mai corespunzător cu adevărul”²³. Manualul conținea un bogat material documentar filtrat prin prisma propriei personalități a autorului, beneficiind în același timp de cercetările acestuia. În fapt, era vorba de o sinteză în toată regula a istoriei românilor, destinată uzului profesorilor, ce lăsa să se întrevadă linia istorismului pe care marșa autorul, consolidând concepte precum romanitatea sau unitatea națională.

¹⁰ Aurel Răduțiu, *Incursiuni în istoriografia vieții sociale*, Cluj, Ed. Dacia, 1973, p. 95, 114.

¹¹ P. Teodor, *op. cit.*, p. 208-209.

¹² G. Em. Marica, *Studii de istorie și sociologia culturii române ardelenne din secolul al XIX-lea*, vol. III - *George Barițiu-istoric*, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1980, p. 131.

¹³ P. Teodor, *op. cit.*, *passim*.

¹⁴ Vasile Netea, *Însemnările de la Viena ale lui A. T. Laurian (14 ian. 1849-17 apr. 1852)*, în *Studii. Revistă de Istorie*, Tom. 23, 1970, nr. 3, p. 521-541.

¹⁵ I. Popescu Teiușan, V. Netea, *op. cit.*, p. 54-76.

¹⁶ *Ibidem*, p. 129-139.

¹⁷ *Ibidem*, p. 206-230.

¹⁸ Ioan Chindriș, *Publicistica științifică a lui Treboniu Laurian*, în *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie*, Cluj-Napoca, XXII, 1979, p. 179-201.

¹⁹ Dumitru Macrea, A. T. Laurian, în *Cercetări de lingvistică*, anul XII, 2, iulie-decembrie 1967, p. 169-187.

²⁰ Editarea de documente a fost o preocupare de căpătâi la *Magazinul istoric*; A. T. Laurian, N. Bălcescu, *Cronicarii Tierrei Romanesci*, 2 vol., București, 1846; A. T. Laurian, *Documente istorice despre starea politică și religioasă a românilor din Transilvania*, Viena, 1850; Idem, *Die Romanen der Österreichischen Monarchie*, Wien, vol. I, 1849; vol. II, 1850; vol. III, 1851; Idem, *Die Rechte der romanischen Nation gegen die Angriffe der Sachsen, vertheidigt von einem Romanen*, Wien, 1850.

²¹ Idem, *Istoria românilor*, partea I, II și III (3 volume), Iași, 1853.

²² Idem, *Istoria românilor din timpurile cele mai vechi până în zilele noastre, distribuită în trei părți și precesă de Geografia modernă a Daciei, ca studiu preliminar la Istoria românilor din Dacia*, București, ed. a II-a, 1862; ed. a III-a, 1867; ed. a IV-a, 1869; ed. a V-a, 1873.

²³ N. Iorga, *Despre adunarea și tipărirea izvoarelor*, în *Prinos lui D. A. Sturdza*, București, 1903; Idem, *Istoria literaturii românești în veacul al XIX-lea*, III, Vălenii de Munte, 1909, p. 116-117.

Manualul era structurat în trei părți: „Din timpurile cele mai vechi până la căderea Imperiului roman de Apus”, „De la căderea Imperiului roman de Apus până la luarea Constantinopolului prin turci” și „De la căderea Constantinopolului până în zilele noastre”, precedate de un studiu introductiv de geografie. Lucrarea lui A. T. Laurian se individualiza printr-un element esențial: construcția sa istorică avea drept ax central Roma și Bizanțul pentru perioada antică și medievală, sugerând romanitatea românilor și contopirea cu biserica răsăriteană și realizând astfel o transpunere la nivel istoric a dimensiunilor genetice și spirituale ale românilor. În sprijinul acestei construcții, Laurian a adus și sistemul de cronologizare, folosind în paralel anii erei creștine cu anii de la întemeierea Romei. De asemenea, imaginea pe care o conferă spațiului românesc este una unitară și mult latinizată. Pentru a sintetiza orientarea istoriografică a lui Laurian, bazată pe teme precum latinitatea și vechimea românilor, atașamentul față de pământul „patriei”, vitregiile vremurilor și rezistența în fața lor, caracterul pașnic al românilor, insula latinității și civilizației într-o mare barbară, totul confirmat de surse, vom reproduce o singură frază din manual: „Românii vechii locuitori ai țerei, legați de pământul nasterii lor, și învețiați prin lungile calamități a trăi în pace în mijlocul barbarilor, nu se putură îndupleca neci de acești barbari feroci [goții] ca se și părăsească patria, precum mărturisesc Turoții”²⁴.

Această orientare se regăsește de altfel la nivelul întregii istoriografii a epocii, reflectându-se fidel și în multe alte manuale de istorie apărute în aceeași perioadă²⁵.

Istoria lui Laurian este în general politică, evenimentială, în care amănuntele factologice abundă, pe fondul unei relative detașări a autorului, care se limitează la a expune „rece” diferitele momente. O puternică schimbare în raportarea lui Laurian la istorie se face simțită pe măsură ce firul cronologic ajunge la perioada trăită de acesta²⁶. În primul rând sunt reproduse o serie de documente capitale pentru istoria românilor, fie integral, fie parțial. Mai multe paragrafe ale manualului devin astfel editări de acte importante: Convenția de la Cetatea Albă, Tratatul de la Adrianopol, Tratatul și Convenția de la Paris. Prin aceste pagini dedicate perioadei recente, Laurian își întărește poziția de inițiator al istoriei moderne, ce și-o câștigase în urma publicării actelor revoluției de la 1848.

În al doilea rând, dispare total detașarea autorului, fiind înlocuită cu un număr crescând de epitete. Istoria nu mai e covârșitor politică, scade abundența de evenimente și ani, cresc numeric intervențiile personale ale lui Laurian. Această nouă raportare e marcată și de dispariția anului Romei din ecuația istorică²⁷, ce fusese prezent în toate datările anterioare.

Noua perioadă luată în discuție debutează cu o dezbateră pe tema acumulărilor pe linie culturală și națională ale românilor începând cu sfârșitul secolului al XVIII-lea: „spiritul românilor, care zăcuse apesat supt greutatea împregiurărilor începu a se descepta și a înainta cu pași repezi, mai virtos în Transilvania”²⁸. „Dezvoltarea culturii intelectuale, a istoriei și literaturii” este marcată de numele lui S. Micu, Gh. Șincai, P. Maior, Gh. Lazăr, I. Heliade, P. Poienaru, G. Barițiu, dar și A. T. Laurian²⁹. Creșterea culturală este uneori frânată de personaje rău intenționate precum Mihail Sturza, care „se temea de prea multă lumină” sau Gh. Asachi, pentru care „învețetura comunale se crezu periculoasă pentru țerani”. Laurian realizează astfel o demarcare netă între două epoci, pe criteriul ponderii conștiinței naționale în acțiunile românilor, ținând să facă în același timp bilanțul acumulărilor pe linie națională în ajunul lui 1848. Enunțarea acestei demarcări capătă rol de „introducere”, de „prefață” la epoca trăită de autor, subliniindu-i caracterul autoreferențial, fapt specific unei istorii personale care a fost ea însăși „antrenată în istorie”³⁰.

Trăirile lui Laurian sunt mai intense pe aceste ultime pagini ale manualului; prezența sa este mai accentuată și nu doar pentru că fusese părtaș la evenimente, ci și pentru că națiunea trecea, în viziunea lui, prin momente cruciale, astfel că pana sa pare a scrie mai apăsător. Noii domni întorși de la Constantinopol în 1834 sunt primiți cu „aplaude de bucurie din partea românilor”. În preajma lui '48 românii din Transilvania erau „electrizați de spiritul libertății după care suspină atâte secle” iar

²⁴ A. T. Laurian, *Istoria românilor*, 1862, p. 121.

²⁵ Mirela Luminița Murgescu, *Între „bunul creștin” și „bravul român”. Rolul școlii primare în construirea identității naționale românești (1831-1878)*, Iași, Ed. A'92, 1999, *passim*.

²⁶ A. T. Laurian, *op. cit.*, p. 596-644.

²⁷ Ultimul an căruia îi este asociată cronologia romană este 1834.

²⁸ A. T. Laurian, *op. cit.*, p. 610.

²⁹ *Ibidem*, p. 611-612.

³⁰ Paul Ricoeur, *Memoria, istoria, uitarea*, Timișoara, Ed. Amarcord, 2001, p. 197.

guvernul era format din „elemente conjurate în contra românilor”. Față de Moldova, poporul din România³¹ „cugetase mai mult la modul de a și îndrepta soarta”. Românii „lupta cu brațele armate”, cu „o cerbicie demnă de numele lor”. Măsurile regulamentare „cele detestate” au fost reintroduse după ce „poporul gustase libertatea în acest scurt interval”. La 1859 românii au realizat „unirea lor cea de mult dorită”. Ultimele rânduri ale manualului sugerează că întreaga evoluție istorică converge spre unitatea națională, dar trag și un semnal de alarmă în privința viitorului: „Românii își vezură în fine realizate dorințele lor cele mai sacre. Acum va depinde de înțelepciunea și patriotismul lor de a vindeca ranele trecutului, de a se desvolta pre calea progresului și de a și asecura viitorul”.

Scrisul lui Laurian își modifică aspectul prin căldura cu care elogiază, dar mai ales prin vehemența cu care critică unele personaje contemporane lui, elemente care nu se regăsesc și în înfățișarea epocilor trecute. Lui Mihail Sturza i se asociază noțiuni ca „versutul”, „rapacitatea nesătulului”, „aviditate”, „domnie despotică”, „spiritul de a se înavuți”, „vetemări de simțul național”. În ciuda faptului că are „fantasia viuă, eloquența”, Gh. Bibescu este „înfumurat de vanitatea sa și de aerul aristocrat și nu se sciu purta conform spiritului Românilor”. Caimacanul Moldovei Teodor Balș are numai defecte³², căci „un atare spirit distructiv nu s-a mai văzut în Moldavia de pre timpul lui Maurocordat”, iar Nicolae Vogoride³³, „un adevărat Sardanapal în miniatură”, a „făcut numai crimini încontra patriei”.

În altă ordine de idei, pare ușor exagerată prezența repetată a numelui lui Laurian în cadrul istoriei scrisă de el însuși. Perioada de după 1840 îl menționează de 12 ori, în condițiile în care următorii clasați, Grigore Ghica și Nicolae Vogoride, adună șapte, respectiv patru menționări. De trei ori apar numele lui Mihail Sturza, al lui Al. Ghica și Andrei Șaguna, apoi urmează Al. I. Cuza, de două ori, la fel ca și Avram Iancu etc. Numele lui Laurian este prezent în contextul acumulărilor culturale românești de după 1800, împreună cu lucrarea *Tentamen criticum*³⁴, rezultată după ce autorul „supuse limba română la cercetare critică”, apoi cu *Magazinul istoric pentru Dacia*, unde „conlucrase atât la desvoltarea literaturii, cât și la desceptarea și propagarea spiritului național”³⁵. Apoi Laurian este în mijlocul evenimentelor de la '48, unde propune punctele esențiale ale cererilor românilor de la Blaj, iar pe urmă face parte din delegațiile trimise la Viena. În momentele revoluției, Laurian pare a fi personajul central și liderul acesteia³⁶. Este „primit cu entuziasm de compatrioții săi în Transilvania”, iar după arestarea sa la Sibiu³⁷, „poporul român [...] alergă [...] și ceru cu voce impuitoria liberarea lui”. Odată eliberat, „este dus în triumf la Orlat”. Tendința pe care o manifestă pe parcursul întregii istorii, de a instala neamul românesc în postura victimei, se translatează astfel spre propria persoană. Această postură generează, după cum remarca Tzvetan Todorov, un privilegiu exorbitant, care pune restul lumii în situația unui debitor de creanțe, pentru că „a fi fost victimă vă dă dreptul de a vă plânge, de a protesta și de a pretinde”³⁸.

Numele său este asociat și unor evenimente de mai mică importanță istorică: este amintită numirea sa în funcția de inspector al școlilor din Moldova și vizitarea școlilor din Germania, Franța, Anglia și Italia³⁹. În acest mod, Laurian leagă întreaga istorie a vieții sale de istoria românilor. El scrie istorie din interiorul unei vieți ce constituie ea însăși o istorie.

³¹ Prin „România”, Laurian înțelege Țara Românească, idee pe care o urmărește cu consecvență pe întreg parcursul manualului. Prin acest demers el încerca să popularizeze acest nume încă de la manualul din 1853.

³² Ca inspector al școlilor din Moldova, Laurian însuși a avut în 1856 probleme cu antiunionistul Balș. Gh. Asachi, ce apare în rândurile manualului alături de „elementele cele mai perverse” cu care se înconjurase Balș, a fost numit de caimacan la conducerea Departamentului Culturii și Învățăturilor Publice, poziție din care l-a determinat pe Laurian să demisioneze; I. Popescu Teiușan, V. Netea, *op. cit.*, p. 160-162.

³³ Și acesta a luat măsuri împotriva lui Laurian în timpul șederii sale la Iași; *ibidem*, p. 168-171.

³⁴ A. T. Laurian, *Tentamen criticum in originem, derivationem et formam linguae romanae in utraque vigentis vulgo valachicae*, Viena, 1840.

³⁵ Idem, *Istoria românilor*, 1862, p. 612-613.

³⁶ Calitatea de lider i-o recunoaște și Al. Papiu Ilarian, în *Tezaurul de monumente istorice pentru România*, al cărui al treilea tom (București, 1864) era închinat „Profesorului A. Treboniu Laurian conducătorului principal al românilor Daciei Superioare în anii cei grei 1848-1849”.

³⁷ În legătură cu acest eveniment, vezi Al. Papiu Ilarian, *Istoria românilor din Dacia Superioară*, schița tomului III, Sibiu, 1943, p. 50-53.

³⁸ Tzvetan Todorov, *Abuzurile memoriei*, Timișoara, Ed. Amarcord, 1999, p. 55.

³⁹ Impresiile sale de călătorie au fost publicate la vremea respectivă în *Foaie pentru minte, inimă și literatură și Gazeta de Transilvania*; Ioan Lăcustă, 1855: *Călătorie în Europa*. A. T. Laurian, în *Magazin istoric*, anul XXII, nr. 2 (263), febr. 1989, p. 19-22.

Un moment interesant este lipsa lui N. Bălcescu (prietenul și colaboratorul său) din manualul de istorie, acesta nefiind amintit nici în contextul *Magazinului istoric*, dar nici măcar în cadrul revoluției. Explicabilă devine în schimb omiterea lui S. Bărnăuțiu, al cărui nume nu mai figurează în nici o lucrare a lui Laurian de după 1858⁴⁰, an în care a izbucnit un conflict între cei doi⁴¹, soldat cu demisia lui Laurian din funcția de inspector școlar al Moldovei, după ce fusese acuzat de tiranie și diverse abuzuri de către Bărnăuțiu. Momentul este deosebit de important întrucât știrbea din unitatea manifestată de liderii pașoptiști atât în anii revoluției cât și în perioada următoare. Într-un alt plan, poate fi vorba de o dispută pentru titlul de conducător al revoluționarilor ardeleni, cel puțin al celor aflați în Principate, la care aspirau și Bărnăuțiu și Laurian. Pe tot parcursul acestui episod, de partea lui Laurian s-a situat Al. Papiu Ilarian și întrucâtva, George Barițiu.

Așadar, pe întreaga întindere a istoriei trăite de autor, intervențiile acestuia sunt deosebit de dense. Obiectivitatea pare să lipsească, în ciuda utilizării persoanei a treia în raport cu acțiunile ce poartă pecetea numelui lui Laurian. Este discutabilă și însemnătatea pe care acesta o conferă diferitelor evenimente descrise sau personajelor luate în discuție. Importantă devine astfel nu stabilirea faptelor, ci alegerea unora dintre ele, ca fiind mai frapante și mai semnificative decât altele, și desemnarea unor relații între ele. Această muncă de selecție și de combinare este în mod necesar orientată de căutarea nu a adevărului, ci a binelui⁴². Stilul său istoriografic (înțelegând prin aceasta modul de angajare în discurs, de argumentare și implicarea ideologică) este unul tragic, tendință manifestată de altfel în întreaga sa operă⁴³. A. T. Laurian este deopotrivă istoric martor și actant. El nu se află la distanță față de evenimente, nu a „asistat” la ele, ci a fost agentul, actorul lor, le-a fost victimă, fapt ce explică subiectivitatea istoriei sale. Prin participarea sa la evenimente, el devine așadar istoric martor iar istoria sa, mărturie, context în care discuția epistemologică se mută în câmpul interpretării, într-un sens limitat în care accentul cade pe angajarea subiectivității istoricului⁴⁴. În același timp, descrierile plastice împreună cu lipsa aparatului critic pe întregul parcurs al perioadei „recente” metamorfozează istoria lui Laurian într-o povestire. Interesant este faptul că autorul nu are tendința de a-și certifica mărturia, bazându-se probabil pe acceptarea acesteia pe baza reputației de care se bucura.

În pofida carențelor evidente pe care le implică istoria-mărturie, acest sector ocupă un loc deosebit de important în construirea faptului istoric, lucru recunoscut probabil cel mai bine de Marc Bloch: recursul istoriei la mărturie nu e nicidecum fortuit; el se întemeiază pe însăși definiția obiectului istoriei – aceasta nu este trecutul, nu este timpul, ci „omul în timp”⁴⁵.

VICTOR-TUDOR ROȘU

⁴⁰ I. Popescu Teiușan, V. Netea, *op. cit.*, p. 176-179.

⁴¹ *Ibidem*, p. 164-172; *George Bariț și contemporanii săi*, vol. I, București, Ed. Minerva, 1973, p. 182-192.

⁴² Tzvetan Todorov, *op. cit.*, p. 49-50.

⁴³ O altă lucrare a sa, *Documente istorice despre starea politică și ieratică a Românilor din Transilvania*, începea astfel: „Istoria în genere, e o tragedie, istoria Românilor în speție, e o tragedie...; dară o tragedie în care persoanele n-au nici mângâierea de a fi privite de spectatori compătimitori, ba nici de spectatori indiferinți. Noi suntem încungiuțați de niște oameni cari de loc nu ne voesc binele nici nu ni l-au voit ver o dată” (p. 3).

⁴⁴ P. Ricoeur, *op. cit.*, p. 340.

⁴⁵ Apud Toader Nicoară, *Clio în orizontul mileniului trei*, Cluj-Napoca, Ed. Accent, 2002, p. 62.